

Új Rubicon

A médiaoktatásról

Ma már a szakemberek többsége is egyetért azzal a kijelentéssel, hogy az iskola a szubkultúrák forgószínpada, „rejtett” és hivatalos tantervek állandó harci zónája. E közegekben az is jelen van, amiről az intézményesített profizmus nem szeretne tudni, legfeljebb informálisan.

Egy újfajta kommunikációs rendben, egyre magabiztosabban és töretően véleményt formál a „magas kultúrát nem beszélő” többség, a sok lúd disznót győz szofizmusa alapján. Ezen informális jelenlét fő nyelve a mozgókép profi gyakorlata s nem a szövegek középpontú verbalitás; a film, a tévé, videó, számítógép, DVD és nem a könyv.

A tanár és a diák így kerül az „információs folyó” átellenes partjaira, s ezen hőmpölygő információáradaton egyre lehetlenebb átkelni. Hagyományos, lassú, megújító kapcsolatteremtés, személyes-tartós viszonyok az egyik oldalon, virtuális kommunikáció, helyettesítő magatartás, gyors ideálképzés a másikon. Talán annak kellene többet kockáztatni, aki elvileg ismeri a hajóépítés tudományát, s valamelyest a folyó természetét is. Annak kellene „hajósá” válnia, aki életkoránál és viszonylagosan rendezett – habár időről-időre elbizonytalanodó – tudásánál fogva esélyesebb arra, hogy kritikusabban értelmezze a mozgóképek által démonizált-idealizált-naturalizált-infantilizált valós világot.

Mit tegyen a mediátor, a közvetítő? Engedje hatni a piac megrendeléseit, a szükségletek kihívásait, ravasz és kényelmes üzeneteit, vagy vitatkozva, szembeállva védekezzen, leplezze le a manipulálás profi rendszerét? A médiáról a megváltozott új közegekben már nem lehet régi módon beszélni. Az új stratégia lényege: nem a képről kell szólni, a képnek csak látszatára utalva, hanem képben kell élni; a befogadó-közpon-tú órastruktúrát fel kell váltania az élményközpon-tú tantárgyszerkezetnek. Ha a mozgóképet mint sajátos kommuni-

kációs szöveget alapként kezeljük, már csak másodlagos kérdés az, hogy az iskolában a médiaszöveg-olvasást, értelmezést (teoretikus kreativitás) vagy a médiatextúra használatát, létrehozását, megalkotását (praktikus kreativitás) részesítjük előnyben. A szerencsés iskolák (művészeti képző szakiskolák, egyetemekkel és főiskolákkal szorosabb kapcsolatban lévő gimnáziumok) akár szakember-teamet is alkalmazhatnak: egy főt gyakorlati, technikai, műsorkészítői, egy főt elméleti, esztétikai, történeti feladatokra. A lényeg azonban más: a valódi nyelvi textúrának (Gutenberg-galaxis) és a mozgókép-szövegnek (film, tv, videó, digitalitás) nem egymás ellenében, hanem egymást értelmezve kell magyaráznia és alakítania a világot (magunkat és környezetünket)!

Kezdetben a technikai felszereltség bizonyára erősen befolyásolja a mozgókép-kommunikáció két megközelítési módja közötti választást (szövegalkotás, szövegírás). A lemaradás az egyes iskolák között azonban csak relatív: Négy-öt éven belül a CD-ROM és a DVD állandó használatára kell és lehet áttérni ott is, ahol a videokazettákra jelentős összeget költöttek. El kell fogadnunk, hogy egy ideig csak a tegnap technikájával oktathatunk (tv, videó) – már a „megszólalás” ezen szintje is figyelemre méltó eredmény –, holott az ifjúsági elit gyakran hangadó és kritikus csoportja otthon már házimozizik, s tökéletes minőségben DVD-n szemléli a szellem haldoklását a megvásárolt, könyvtár helyett tárolt horror- és pornófilmekben.

A Magyar Mozcókép és Médiaoktatási Egyesület felmérései alapján az oktatási in-

tézmények vonzódása az új tantárgyhoz nagyon különböző: az elemi iskolák fogadókészsége a legszélesebb (bár eszközellátottságuk közepes); a gimnáziumokat inkább a háritó magatartás jellemzi, talán a klasszikus, humán tantárgyak műveltségi pozícióját féltve, riválist sejtve a másképp „látó” tizedik Múza-testvérben. A szakképző intézmények és szakközépiskolák eszközellátottsága a legjobb (szakképzési alap, több pályázati lehetőség), de a tantárgy vagy modul (szabadon szervezhető órakeret) beemelését egyenesen lehetetlenné teszi a kerettantervi megkötés, miszerint a 9–10.

osztályban ének-zenét, a 11–12-ben rajz és vizuális kultúrát kell oktatniuk. Mivel a szakközépiskolai érettségi bizonyítvány egyenértékű a gimnáziuméval, ezért a szakmai alapozás csak 20–35 százaléka lehet az órakeretnek, a maradék tudást tanórán kívüli foglalkozásokon kell elsajátítani, s nagy az évközi gyakorlatok száma is.

Az ellentmondás tehát az, hogy a tömegkultúra által leginkább befolyásolt diákok többsége ezen iskolatípusokba

jár, tehát oda, ahol a filmklubos vagy szakköri mozgóképes ismeretszerzés csak igen nagy nehézségek árán valósítható meg.

A mozgókép-tanárképzés ez idáig halogatott vagy csak részlegesen vállalt feladatát kizárólag a két potenciális erő összefogása – állami garanciák, köteleességek és helyi lehetőségek –, illetve összhangja szélesítheti ki. A képzés bázisai a pedagógiai intézetek, regionális médiaközpontok, de főként a főiskolák, egyetemek (kommunikációs, közművelődési, pedagógiai tanszékek nappali és levelezős formái) lehetnek. Végső cél: önálló moz-

gókép és médiaismeret szak indítása minimum három fokozatban: 120 órás, tanúsítványt adó forma, 2 éves másoddiplomás képzés, 4 vagy 5 éves nappali-levelező oktatás. A képzés technikai bázisát sokáig a helyi televízióknak, magánstúdióknak kell biztosítaniuk, mellettük gyorsan kiépítve a felsőfokú intézmények saját technikai hálózatát (képzési koncentráció), akár önálló kábeltelvíziós csatorna alapításával (ez például az egri Esterházy Károly Főiskola terve).

A 21. század első éveinek modern magyar iskolája még csak ideálkép, szinte

szegmentumokban létezik, a régiók gazdasági, kulturális és képzési pozíciójától, stabilitásától, utánpótlásától erősen behatárolva. A rendszerváltás óta mintha a kormányváltások mindig újrarajzolnák a stratégiai startvonalat, új neoliberais vagy ókonzervatív oktatási csomagokkal, komplex projektekkel bombázva a közoktatást és a médiát. Mindebből a pedagógusoknak csak a sziszifuszi túlmunkák és meg nem magyarázott folyamatos újkezdések

maradnak. E bizonytalan talajon a mozgókép- és médiaismert tantárgy sorsa különösen mostohán alakult, annak ellenére, hogy kitalálói (Hartai László filmrendező és csapata) mindent megtettek, hogy az éppen adott kurzus minisztériumával, illetve a pedagógus társadalommal elfogadtassák ötleteiket, egyre jobban körvonalazott, a NAT-tal és a kerettantervvel is kompatibilis hosszú távú programjukat (tanterv- és tanmenet-minták, óravázlatok, tanulmányok, cikkek, riportok, könyvek, CD-ROM-ok, módszertani videó-kazetták, televíziós és rádiós népszerűsítés, szakmai

A mozgókép-tanárképzés ez idáig halogatott vagy csak részlegesen vállalt feladatát kizárólag a két potenciális erő összefogása – állami garanciák, köteleességek és helyi lehetőségek –, illetve összhangja szélesítheti ki. A képzés bázisai a pedagógiai intézetek, regionális médiaközpontok, de főként a főiskolák, egyetemek (kommunikációs, közművelődési, pedagógiai tanszékek nappali és levelezős formái) lehetnek. Végső cél: önálló mozgókép és médiaismeret szak indítása minimum három fokozatban: 120 órás, tanúsítványt adó forma, 2 éves másoddiplomás képzés, 4 vagy 5 éves nappali-levelező oktatás.

konferenciák, továbbképzések, tanfolyamok, nyári táborok, a Magyar Mozgóképfésztéki Egyesület alapítása 1997-ben stb.).

Ami az egyik oldalon az elmúlt 15 év sikere (2004 szeptemberétől az általános és középiskolákban a kötelező órakeret 37 óra/2 év; 2008-tól nem lehet diploma nélkül tanítani ezen ismereteket), az a másikon kudarc (a tantárgy moduljellege miatt hasznosabb integrálni más tantárgyakba, veszélyben tehát az identitásörzés alapfeltelete, az önálló tantárgystátusz). Immár a kocka el van vetve. Az első bicegő lépést akkor is meg kell tenni, ha a „radikálisnak” mondott pedagógus bérfejlesztés kiüríti a minisztérium kasszáját, s így valószínűleg jóval kevesebb lesz a hagyományos, félévente kiírt pályázatok keretszege; a technikai alapszint, az alapozó tankönyvcsomag és a minimális, filmtörténeti értékű műsoros videókazetták beszerzésére adott támogatás, valamint a pedagógus továbbképzés állami finanszírozása. S ebben a „rubiconi átkelésben” igen nagy szerep jut az egyéni pedagóguskezdeményezéseknek, kreativitásnak, hitnek, aka-

ratnak és jó értelmű ravaszágnak, ügyességnek, „életbenmaradási technikáknak”.

Igaz, tíz év is beletelhet, mire a rendszer működőképes lesz, de nem szabad hagyni, hogy a mozgóképfésztéki és médiaismeret mint a korszerű tudás egyik legdinamikusabb világgépi, kommunikációs és esztétikai ismeret-együttese ismét „filmesztétikává” süllyedjen vissza, mint a hetvenes években. A jelenlét megteremti a későbbi pozíciókat, segíti a más műveltségi területhez való közeledést (koncentráció), még ha a mozgóképfésztéki és médiaismeret látszatra a legdrágább „új tantárgyak” egyike is (kétéves másoddiplomás képzés: 4 félév 264 000 Ft; technikai alapszint: 300 000 Ft; tankönyvcsomag: 38 000 Ft; műsoros videókazetta alapsomag: 50 db = 150 000 Ft; összesen = 752 000 Ft). Három számítógép áráról való tudatos lemondás felcserélhető-e a jövővel? Nagy magyarjaink s más honban világhírt szerzett tudós elméink alighanem tudták/tudják a választ, s nekünk csak a válasz bizonyosságában van jogunk döntenünk, mindarról, ami több lehet nálunk.

Szűk Balázs

A művészet vége?!

Reflexiók Hegel téziséről

„Remélhetjük ugyan, hogy a művészet tovább emelkedik és tökéletesedik majd, formája azonban már nem a szellem legmagasabb rendű szükséglete. Bármily remeknek mondjuk is a görög istenképmásokat, bármily méltó és tökéletes ábrázolásban jelenjék is meg előttünk az Atyaisten, Krisztus, Mária: mindez nem segít, nem hajtunk térdet többé előttük.” (Hegel, 1952. 105.)

Hegel sorai az „Esztétikai előadások” első részében szemléletes magától értetődéssel fejezik ki a máig provokáló híres-hírheft „művészet vége”-tézist. Vajon mennyiben lehetséges ma is a hegeli gondolatok aktualitása? A reflektáló értelemnek, hogy magam is hegeli terminológiával éljek, persze nyilvánvalóan nincs könnyű dolga, ha e nagyszabású gondolati építmény bizonyos részét vagy

tételét tűzi ki elemzése tárgyául. Hiszen az elemző óhatatlanul is szembetalálja magát „az igaz az egész” hegeli univerzális aspektusának esetleg bénítóan ható követelményével. Ugyanakkor, ha nem akarjuk „filozófiai emlékműnek” tekinteni Hegel életművét, akkor nagyon is jogos lépés e monumentális konstrukció részmozzanataihoz mintegy „kívülről” hozzászólni. Az elemzésnek éppen ezért meg kell próbálni